

Nr 42.

Ankom till riksdagens kansli den 24 maj 1940 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i häst- och fordonsanskaffningslagen m. m.

Första lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 80 i första kammaren av herr *Aronsson m. fl.* och nr 145 i andra kammaren av herr *Pettersson i Dahl m. fl.* I motionerna, vilka äro likalydande, föreslås *dels* sådan ändring av häst- och fordonsanskaffningslagen, att med de lokala behoven och hästägarnas förhållanden förtrogna representanter för kommunerna jämte företrädare för de militära myndigheterna ombesörja häst- och fordonsuttagning och besiktning, att sådan uttagning icke måtte ske utan föregående besiktning samt att besiktning av hästar och motorfordon helst måtte ske varje år; och *dels* att sålunda besiktigade hästar i mån som hästägarna så önska och behov föreligger skola åtnjuta förhandsrätt vid antagandet av legohästar för krigsmaktens behov i fredstid.

Lagen den 27 april 1934 (nr 84) om anskaffning av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot (*häst- och fordonsanskaffningslagen*) avser *dels* vidtagande av förberedande åtgärder under fredstid för anskaffning av de hästar och fordon, som utöver dem vilka förut stå till krigsmaktens förfogande erfordras för dennas ställande på krigsfot (krigsmaktens första behov), *dels* ock avstående till staten av hästarna och fordonen jämte tillbehör och förnödenheter.

Under fredstid skall, i den ordning i lagen stadgas, uttagas det antal krigsdugliga hästar och till krigsbruk tjänliga fordon, som utöver dem, vilka förut stå till krigsmaktens förfogande, erfordras för krigsmaktens första behov. Uttagningsmyndighet är beträffande hästar och hästfordon en för varje hästmönstringsområde av Konungens befallningshavande förordnad hästuttagningsman, vilken skall vara förtrogen med hästuppfödning och lant-hushållning samt helst bör vara bosatt inom hästmönstringsområdet. Där av hänsyn till anskaffningens särskilda betydelse för krigsmakten så finnes nödigt, må dock militär myndighet av Konungen förordnas såsom uttagningsmyndighet. Beträffande motorfordon och motorredskap är Konungens befallningshavande uttagningsmyndighet.

Beträffande anskaffningen i fredstid av hästar och hästfordon gäller följande.

Bihang till riksdagens protokoll 1940. 9 saml. 1 avd. Nr 42.

Rikets indelning i hästmönstringsområden verkställs av Konungen. Vidare bestämmer Konungen *dels* inom vilka hästmönstringsområden uttagning skall äga rum under fredstid samt det antal hästar och fordon, som skall uttagas inom respektive områden, *dels ock* för varje sådant område vilka år uttagning skall äga rum. Uttagning skall i regel ske vart fjärde år. Under mellantiderna skola erforderliga kompletteringar verkställas av uttagningsmyndigheten för att hålla det uttagna hästbeståndet fulltaligt.

Då Konungen därom förordnar, skall inom varje kommun upprättas förteckning över inom kommunen bosatta hästägare, hästägareförteckning, innehållande för envar ägare uppgift å antalet honom tillhöriga hästar. Uttagningsmyndigheten skall med ledning av hästägareförteckningarna inom sitt hästmönstringsområde uttaga det antal hästar och hästfordon, som av Konungen bestämts skola av myndigheten uttagas för fyllande av krigsmaktens första behov. Hästar uttagas efter besiktning; dock må Konungen, där så ur krigsberedskapssynpunkt prövas kunna ske utan olägenhet, förordna att uttagning må äga rum utan besiktning. Uttagningsmyndigheten skall över verkställd uttagning upprätta häst- och hästfordonsrulla med uppgifter om uttagna hästar och fordon samt deras ägare ävensom tillställa ägare, som upptages i rullan, skriftligt mönstringsbesked, angivande vad han på grund av uttagningen har att iakttaga. Därest uttagen häst dör, avyttras eller av annan anledning ej längre kan tagas i anspråk för det avsedda ändamålet, skall anmälan därom, med återställande av mönstringsbeskedet, ofördröjligen göras till uttagningsmyndigheten.

Beträffande anskaffningen av motorfordon och motorredskap gäller att Konungens befallningshavande, var för sitt län, skall uttaga det antal motorfordon och motorredskap, som av Konungen bestämts skola inom länet uttagas för fyllande av krigsmaktens första behov. Konungens befallningshavande skall föra motorfordonsrulla och motorredskapsrulla samt tillställa vederbörande ägare mönstringsbesked.

Vid mobilisering skall ägare av uttagna hästar och fordon inställa dessa till mönstring å plats och tid, varom mönstringsbeskedet lämnar anvisning, dock icke sto som är dräktigt eller som har föl under fyra månaders ålder. Prövning av de till mönstring inställda hästarna och hästfordonen med hänsyn till deras lämplighet för krigsbruk verkställs av särskilda redan i fredstid tillsatta hästmönstringsnämnder som därefter bestämma vilka som skola avstås. Motsvarande prövning beträffande motorfordon och motorredskap verkställs av särskilda motormönstringsnämnder. Hästar och fordon, som inmönstras och sålunda skola avstås för krigsmaktens behov, inlösas av staten mot ersättning som bestämmes av vederbörande mönstringsnämnd.

Ersättning åt hästuttagningsman ävensom åt militär befattningshavare, som i egenskap av uttagningsmyndighet företager besiktning, utgår av statsmedel enligt av Konungen meddelade föreskrifter. I lagen föreskrives, att de resor, som erfordras för besiktning av hästar, skola av uttagningsmyndighet så

planläggas, att statsverket därigenom ej åsamkas större kostnader än som må vara oundgängliga för ändamålet.

Närmare föreskrifter för verkställigheten av lagen äro meddelade i särskild förordning den 22 juni 1934 (*häst- och fordonsanskaffningsförordningen*, nr 420).

1934 års häst- och fordonsanskaffningslag ersatte en tidigare lag i ämnet av den 2 juli 1915. Denna innehöll i avseende å anskaffningen av hästar följande grundläggande bestämmelser.

Varje kommun skulle vara ansvarig för att det för krigsmaktens ställande på krigsfot erforderliga, enligt Kungl. Maj:ts fördelning på kommunen belöpande antalet hästar av vederbörande ägare inställdes till mönstring vid mobilisering. Vilka hästar, som skulle inställas, avgjordes redan under fredstid av en särskild nämnd, hästuttagingsnämnden. Inom varje kommun skulle finnas en dylik nämnd, som hade att årligen uttaga de hästar, som skulle inställas till mönstring för den händelse krigsmakten under det följande året skulle ställas på krigsfot. Nämnden skulle tillsättas för fyra kalenderår i sänder samt bestå av minst tre och högst fem ledamöter. Av ledamöterna utsågs en, som skulle vara ordförande, av Konungens befallningshavande samt de övriga av kommunens beslutande myndighet. Sedan uttagning av hästar för året ägt rum, skulle upprättas en hästrulla. De av nämnden uttagna hästarna skulle av nämnden eller dess ordförande jämte en annan ledamot besiktigas. Dylik besiktning skulle så ordnas, att samtliga i den senast upprättade rullan upptagna hästar bleve besiktigade före utgången av nämndens tjänstgöringsperiod. — Riket indelades av Kungl. Maj:t i hästutskrivningsområden, vart och ett omfattande ett större eller mindre antal kommuner. För varje sådant område skulle finnas en hästmönstringskommission med uppgift att vid mobilisering pröva uttagna hästar med hänsyn till deras lämplighet för krigsbruk samt bestämma, vilka av dem som skulle mot ersättning avstås för krigsmaktens behov. Kommissionen hade även att bestämma lösensumman. Vidare funnos bestämmelser om skyldighet för kommunen att ansvara för brist, som vid mönstring kunde uppkomma i det å kommunen belöpande antalet hästar.

Den reform av lagstiftningen om häst- och fordonsanskaffning, som skedde genom 1934 års lag, hade till syfte att dels nedbringa kostnaderna för hästanskaffningen i fredstid i förhållande till de belopp — i medeltal cirka 100 000 kronor per budgetår — som tillämpningen av 1915 års lag medförde, dels ock åvägabringa ett mera rationellt och samtidigt mera förenklat anskaffningsförfarande än det på 1915 års lag grundade systemet innebar. De väsentligaste nyheterna i 1934 års lag voro att fredsanskaffningen av hästar och hästfordon med kommunernas direkta medverkan genom hästuttagingsnämnderna upphörde samt att kommunerna be-

friades från ansvarighet för att vederbörande ägare till mönstring inställde de i fredstid uttagna hästarna; denna ansvarighet överflyttades i stället på vederbörande ägare. Lagens räckvidd begränsades till att avse det omedelbara mobiliseringsbehovet av hästar, varigenom den totala uttagningen inskränktes till cirka 60 procent av det tidigare uttagna hästbeståndet. Med hänsyn härtill befanns ändamålsenligt att den geografiska enheten för fredsanskaffningen bleve, i stället för kommunen, det s. k. hästmönstringsområdet, vilket kom att omfatta ett flertal kommuner.

Vid tillkomsten av 1934 års lag räknade man med att uttagning efter besiktning skulle ske årligen i en omfattning, som motsvarade ungefär en fjärdedel av det antal hästar som överhuvud skulle underkastas besiktning före uttagning; besiktning i fredstid förutsattes skola förekomma allenast beträffande de hästar, som voro avsedda att fylla fälthärens linjeformationers behov. I anslutning härtill uppskattades kostnaderna under en fyraårsperiod till, i runt tal, 112 000 kronor, i följd varav anslagsbehovet per budgetår sålunda beräknades till 28 000 kronor. Med detta belopp uppfördes jämväl anslag för ändamålet å riksstaten för ett vart av budgetåren 1934/35—1938/39.

I särskilda skrivelser till Kungl. Maj:t den 20 juni 1938 gjorde chefen för armén framställning om vidtagande av ändringar i hästanskaffningsförfarandet bland annat därutinnan att samtliga för uttagning i fredstid avsedda hästar skulle uttagas efter besiktning samt att uttagningsperiodens längd skulle minska från fyra år till två år. Sedan chefen för armén i skrivelse till Kungl. Maj:t den 25 augusti 1938 inkommit med nytt förslag i fråga om den uttagning av hästar som borde äga rum år 1938 samt därvid ånyo gjort framställning om att samtliga för uttagning i fredstid avsedda hästar måtte uttagas efter besiktning, meddelade Kungl. Maj:t den 8 september 1938 beslut i ärendet av innebörd att, utöver den uttagning efter besiktning för fyraårsperioden 1939—1942 som ordinärt skulle ske under år 1938, uttagning efter besiktning skulle äga rum beträffande ungefärligen en fjärdedel av det bestånd av hästar som för det dåvarande uttoges utan besiktning.

I statsverkspropositionen till 1939 års riksdag, fjärde huvudtiteln, anförde föredragande departementschefen, att chefens för armén förslag om att samtliga hästar, som uttoges under fredstid för fyllande av inmönstringsbehovet, måtte uttagas efter besiktning syntes jämväl i fortsättningen böra vinna beaktande på så sätt att, utöver den på ett vart av åren 1939, 1940 och 1941 belöpande ordinära uttagningen, under respektive år efter besiktning uttoges ytterligare en fjärdedel av det bestånd av hästar, som under åren 1934—1937 uttagits utan besiktning. I och med att 1941 års uttagning slutförts skulle alltså samtliga för fyllande av inmönstringsbehovet erforderliga hästar uttagas efter besiktning. Enligt verkställd beräkning

kunde kostnaderna för en enligt dessa grunder planlagd uttagning uppskattas till omkring 35 000 kronor för år. De ovannämnda i chefens för armén skrivelser den 20 juni 1938 i övrigt framförda ändringsförslagen beträffande gällande hästanskaffningssystem — varav förslaget om sänkning av uttagningsperiodens längd från fyra till två år icke läte sig genomföra utan ändring av häst- och fordonsanskaffningslagen — borde enligt departementschefens mening icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd. I enlighet med det anförda föreslogs i nämnda statsverksproposition ett förslagsanslag till rese- och traktamentskostnader m. m. för hästuttagningsmyndigheterna för budgetåret 1939/40 av 35 000 kronor. Förslaget bifölls av riksdagen.

I innevarande års statsverksproposition har för ändamålet äskats anslag med enahanda belopp.

I de nu förevarande motionerna omnämnas de huvudsakligaste skiljaktigheterna mellan bestämmelserna i 1934 års häst- och fordonsanskaffningslag och de tidigare bestämmelserna på området, varefter motionärerna anför:

Ur vissa synpunkter voro de bestämmelser, som gällde före 1934, kanske att föredraga före de nuvarande. Då hade varje kommun att svara för tillhandahållande av ett visst antal hästar, men det fanns även rum för ett kommunalt inflytande, som kunde underlätta anpassningen till ortsförhållandena samt avväga hänsynstagandet till den enskildes rätt. Nu påvilas ansvaret hästägarna, och de militära myndighetspersoner, som handhava uttagningen, ha icke alltid tillräcklig kontakt med förhållandena för att lika lätt undvika onödiga friktioner.

Av värde var även att besiktning av hästar förut ägde rum årligen, medan den enligt nu gällande bestämmelser endast vart fjärde år kan ifrågakomma. Som nämnts gäller även att uttagning av hästar skall kunna ske utan föregående besiktning samt att den berörda besiktningen vart fjärde år sålunda icke är obligatorisk.

Till stöd för sin hemställan att hästar, vilka besiktigats jämlikt häst- och fordonsanskaffningslagen, skulle, i mån som hästägarna så önskade och behov föreläge, åtnjuta förhandsrätt vid antagandet av *legohästar* för krigsmaktens behov i fredstid, anför motionärerna:

I viss, ehuru minskad utsträckning förekommer fortfarande användande för krigsmaktens behov i fredstid av utav enskilda tillhandahållna legohästar. Det synes vara rimligt att hästägare, som enligt häst- och fordonsanskaffningslagen skola tillhandahålla hästar, även böra ha viss förhandsrätt att, om de så önska och i mån som erfordras, tillhandahålla dessa legohästar. Är besiktningen av hästarna obligatorisk och sker den under medverkan av därför lämpliga personer, synes ett sådant arrangemang ur alla synpunkter vara att föredraga framför det nuvarande. Därigenom skulle även kunna förhindras, att företagsamma personer göra sig föga motiverade vinster med undanskjutande av jordbrukare, som ha att tillhandahålla kronan hästar i enlighet med den ovan berörda lagen.

I detta sammanhang må nämnas att numera i allt större omfattning vid armén tillämpas ett s. k. ackordshästs system. Detta innebär, att arméns truppförband för medel, anslagna under särskild titel, inköpa draghästar, s. k. ackordshästar, vilka kvarhållas i tjänst vid truppförbanden visst antal dagar per år och under mellantiderna utlämnas till traktens jordbrukare såsom fodervärdar. Såsom ersättning åligger det fodervärden bland annat att vårda och underhålla hästen under den tid densamma icke inkallas till tjänstgöring ävensom att erlägga viss ackordsavgift. Motionärerna åsyfta icke dylika ackordshästar utan sådana hästar, som truppförbanden därutöver förhyra av enskilda hästägare.

Utskottet. Såsom framgår av utskottets redogörelse avsåg den reform av häst- och fordonsanskaffningen för krigsmaktens ställande på krigsfot som skedde genom 1934 års lag i ämnet att nedbringa de tidigare dryga kostnaderna för hästuttagningen i fredstid ävensom att åvägabringa ett mera rationellt och samtidigt mera förenklat anskaffningsförfarande än det hittills använda systemet innebar. I detta syfte avvecklades kommunernas medverkan vid fredsanskaffningen, varjämte kommunerna befriades från ansvarighet för att vederbörande hästägare vid mobilisering till mönstring inställde de i fredstid uttagna hästarna. Även om vid inmönstringarna sedan slutet av år 1939 på vissa håll framträtt olägenheter av det nya systemet, har utskottet dock ej kunnat finna att tillräckliga skäl förebragts för att man nu beträffande grunderna för lagen skulle återgå till de före 1934 gällande bestämmelserna.

Vad angår frågan i vad mån besiktning skall ske vid uttagning vill utskottet framhålla att det här är fråga om den uttagning som sker under fredstid. Enligt häst- och fordonsanskaffningslagen skola hästar uttagas efter besiktning; Kungl. Maj:t må dock, där så ur krigsberedskapssynpunkt prövas kunna ske utan olägenhet, förordna att uttagning må äga rum utan besiktning. Kungl. Maj:t har sålunda möjlighet att tillgodose vad krigsmaktens behov påkallar. Någon anledning att i lagen föreskriva besiktning i vidsträcktare omfattning synes icke föreligga.

I fråga om uttagningsperiodens längd stadgas i lagen, att uttagning i regel skall ske vart fjärde år och att under mellantiderna erforderliga kompletteringar skola av uttagningsmyndigheten verkställas för att hålla det uttagna hästbeståndet fulltaligt. Det har vidare ålagts hästägare att, därest uttagen häst dör, avyttras eller av annan anledning ej längre kan tagas i anspråk för det avsedda ändamålet, göra anmälan därom till uttagningsmyndigheten. Beträffande motorfordon har uttagningsperiodens längd ej reglerats i lagen. Utskottet har icke i anledning av motionerna funnit sig böra förorda någon ändring av lagen i dessa avseenden.

I motionerna beröres slutligen förfarandet vid antagande av legohästar för krigsmaktens behov i fredstid. Det torde böra framhållas att här ej

avses det i utskottets redogörelse omnämnda s. k. ackordshästs systemet; ackordshästarna ägas av kronan och utackorderas, då de ej behövas för krigsmakten, till fodervärdar. Systemet med hästlejning avser åter tillgodoseende av mera tillfälliga behov under fredstid. Under de senare åren torde inlejningen i stor utsträckning hava ägt rum genom uppgörelse under hand. Motionärerna synas med sitt förslag om förhandsrätt till utlejning för ägare av sådana hästar, som efter besiktning uttagits jämligt förevarande lag, främst åsyfta att förhindra att enskild person erhåller företagarevinst genom att anskaffa legohästar. Att binda de militära myndigheternas anskaffning av legohästar genom en föreskrift av angiven innebörd synes emellertid icke vara lämpligt. Det torde närmast ankomma på hästägarna själva att bevaka de intressen de kunna hava av att tillhandahålla legohästar.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 24 maj 1940.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter, Gärde, Karl Emil Johanson**, *Eskhult, Caap, Brandt, Ahlqvist* och *Anton Svensson*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Hedlund* i Östersund, *Olsson* i Mellerud, *Björling**, *Larsson* i Hede, *Hansson* i Vännäsby, *Landgren* och *Gustafsson* i Lekåsa.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.